

Sosyal Kimlik Teorisi Açısından Örgütsel Özdeşleşmenin Teorik Temelleri*

Theoretical Foundations of Organizational Identification in Terms of Social Identity Theory

Mert GÜRLEK

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, mgurlek@gazi.edu.tr

Muharrem TUNA

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, muharrem@gazi.edu.tr

Öz

Sosyal kimlik teorisi, kişi ve sosyal gruplar arasındaki ilişkileri açıklayan en etkili sosyal psikoloji teorilerinden biri olarak bilinmektedir. Teorinin ilkeleri sosyal olguları açıklamak için değişik bilim dallarında kullanılmaktadır. Özellikle, örgütsel davranış alanında sosyal kimlik teorisinin temel varsayımları işgören tutum ve davranışlarını açıklamak için etkili bir teorik temel sağlamaktadır. Örgütsel özdeşleşme, sosyal kimlik teorisinin temel ilkelerinden yola çıkılarak açıklanan bir örgütsel davranış kavramıdır. Bu derleme çalışmasında örgütsel özdeşleşme kavramının altında yatan teorik temeli açıklama amacı güdülmektedir. Bu amaca matuf olarak, sosyal kimlik teorisinin ilkeleri açıklanmış, teorinin örgütsel özdeşleşmeye nasıl bir teorik temel sağladığı ortaya koyulmuş, özdeşleşmenin odakları ve boyutları incelenmiş ve son olarak örgütsel bağlılık ile ne tür bir farklılığa sahip olduğuna kısaca değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Örgütsel psikoloji, sosyal kimlik teorisi, örgütsel özdeşleşme

Abstract

Social identity theory is known as one of the most effective theories of social psychology that explain the relationship between self and group. The principles of the theory are used in different branches of science to explain facts. The basic assumptions of the theory of social identity provide an effective theoretical basis for explaining organizational behavior. Organizational identification is a concept of organizational behavior that is explained by way of basic principles of social identity theory. In this review study, we aim to explain the theoretical basis underlying the concept of organizational identification. For this purpose, social identity theory is explained, the theoretical basis for organizational identification is explained, the focuses and dimensions of identification are examined, and finally, what kind of difference it has with organizational commitment is briefly mentioned.

Keywords: Organizational psychology, social identity theory, organizational identification

*Bu çalışma ilk yazarın ikinci yazarın danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

Günümüzde sosyal kimlik teorisinin örgütsel olguları açıklamadaki önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Yönetim araştırmacıları arasında sosyal kimlik teorisinin temel varsayımları giderek artan bir şekilde örgütsel bağlamlara uygulanmaktadır (Scott, 2007: 123). Sosyal kimlik: bireyin grup üyeliği sonucu oluşan kimlik algısını ifade etmektedir. Sosyal kimlik, benliğin sosyal ortamda sınıflandırılmasıdır (örn: biz ve onlar, iç grup ve dış grup, kadın ve erkek, X partisine üye veya Y partisine üye) (Tajfel, 1981; Mael ve Ashforth, 1992; Turner, Oakes, Haslam ve McGarty, 1994; Hornsey, 2008). Kişisel kimlik ben kimim sorusunun cevabı iken, sosyal kimlik biz kimiz sorusunun cevabıdır (Van Knippenberg ve Sleebos, 2006: 572). Tajfel (1982: 24) sosyal kimliği, “kişinin bir gruba üyeliğinden ve bu üyeliğe yüklediği duygusal ve değersel anlamdan kaynaklanan benlik kavramının bir parçası” olarak tanımlamıştır. Kişiler nasıl sosyal dünyada kendilerini bir grup ile tanımlıyorlarsa, benzer bir şekilde bir örgütle de tanımlayabilirler (Albert, Ashforth ve Dutton, 2000).

Sosyal kimlik teorisi, etnik ön yargı, sosyal gruplar arasında ayrımcılık, gruplar arası düşmanlık ve grup içi dayanışma gibi olayları açıklayan son derece verimli bir teoridir (Gautam, Van Dick ve Wagner, 2004; Van Dick, 2004). Teorinin kullanım alanı Ashforth ve Mael'in (1989) öncü araştırması ile örgütsel araştırmalara da uzanmıştır. Ashforth ve Mael (1989) örgütsel özdeşleşmeyi, sosyal özdeşleşmenin spesifik bir formu olarak değerlendirmiştir. Sosyal özdeşleşme, “bazı insan grupları ile birlik olma ya da o insan grubuna ait olma algısını” ifade ederken (Ashforth ve Mael, 1989:21), onun özel bir formu olan örgütsel özdeşleşme ise “kişinin bir örgüt ile birlik olma ya da o örgüte ait olma algısını ve örgütün başarı ve başarısızlığını kendi başarı ve başarısızlığı olarak görme deneyimini” ifade etmektedir (Mael ve Ashforth, 1992:103). Örgütsel özdeşleşme bir nevi kader ortaklığının örgütsel alandaki görünümüdür.

Ulusal örgütsel davranış yazınında pek çok kavramın altından yatan teorik kurgu bilinmez; deyim yerindeyse gelişi güzel bir şekilde araştırma modellerine dahil edildiği ifade edilmektedir (Özen, 2000; Erdem, 2009; Akın ve Sezerel, 2015). Batı yazınında devşirilen kavramların, sorgusuz sualsiz kullanılmakta olduğu bir sır değildir. Yönetim araştırmacıları örgütsel olguları açıklamak için bu olgulara ilişkin geliştirilmiş veya değişik bilim dallarından adapte edilmiş kuramları bilmekle mükellefler (Özen, 2002). Bu derleme çalışmasında, yukarıdaki bahse konu edilen sorunların çözümüne küçük bir katkı sağlamak için örgütsel özdeşleşme kavramının altında yatan teorik temeli açıklamak amaçlanmaktadır.

Sosyal kimlik teorisi

Sosyal kimlik teorisi, Türk bilim adamı Muzaffer Şerif Başoğlu tarafından ileri sürülen gerçekçi grup çatışması teorisinin bazı açılarından tamamlayıcısı olarak Tajfel ve Turner (1979) tarafından geliştirilmiştir. Gerçekçi grup çatışma teorisi, kıt kaynakları kazanmada grup çıkarlarının bir sonucu olarak oluşan gruplar arası çatışmayı açıklamaktadır. Gruplar arasındaki bu gerçek çatışmalar, iç grup ile özdeşleşme ve bağlılık doğurmaktadır. Gerçekçi grup çatışma teorisinin grup kimliğinin geliştirilmesinin altında yatan süreçleri açıklamada eksik kaldığı ileri sürülmüştür (Tajfel ve Turner, 1979: 33-35). Bu eksikliği giderme gayesiyle Tajfel ve diğerleri (1971) grup kimliğinin nasıl geliştiğine yönelik bir araştırma (minimal grup paradigması) yapmıştır. Araştırmada, Bristol banliyölerinde bulunan bir okulda yer alan lise öğrencileri rastgele (randomly) gruplara ayrılmıştır. Fakat öğrencilere Klee ve Kandinsky adlı ressamın resimlerine ilişkin estetik tercihlerine (aesthetic preference) göre gruplandırıldıkları belirtilmiştir. Yani öğrenciler estetik tercihlerine göre gruplandırıldıklarını düşünmüşlerdir. Gruplar oluşturulduktan sonra, katılımcılardan maddi değer taşıyan ödülleri (para) diğer katılımcılara dağıtılmaları talep edilmiştir. Araştırma sonuçları katılımcıların kendi gruplarının lehine hareket ettiklerini (favouring own group) göstermiştir. Bu deney, kişilerin rastlantısal

olarak gruplara bölünmesinin iç grubu kayırma (favour of the ingroup) ve dış gruba karşı ayrımcılık (discrimination) ile sonuçlandığını göstermiştir. Bu araştırmanın özgün değeri bireylerin rastgele gruplara ayrılmaları durumunda bile, kendi grubunu kayırdıklarını ortaya koymuş olmasıdır (Tajfel vd., 1971).

Aşağıda sosyal kimlik teorisinin temel varsayımları özetlenmiştir (Tajfel ve Turner, 1979: 40; Van Dick, 2001: 269): 1) insanlar olumlu bir benlik saygısı oluşturmak ve bunu korumak için mücadele ederler, 2) sosyal kimlik, benlik kavramının bir parçasıdır ve grup üyeliğinden kaynaklanır, 3) olumlu bir sosyal kimlik elde etmek ve korumak için birey kendi grubunu (iç grup) diğer gruplardan olumlu olarak algılamalıdır. Benlik kavramı kişisel kimlik ve sosyal kimlik olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. *Kişisel kimlik*: kişiyi sahip olduğu ayırt edici özellikler (spesifik kişilik özellikleri) nedeni ile diğer kişilerden farklı ve benzersiz kılan kimliği ifade ederken, sosyal kimlik: bireyin grup üyeliği sonucu oluşan kimlik algısını ifade etmektedir. Sosyal kimlik, benliğin sosyal ortamda sınıflandırılmasıdır (biz ve onlar, iç grup ve dış grup, kadın ve erkek, X partisine üye veya Y partisine üye) (Tajfer, 1981: 255; Ashforth ve Mael, 1989: 20-22; Brewer, 1991: 476; Mael ve Ashforth, 1992: 104-105; Turner, Oakes, Haslam ve McGarty, 1994: 454-455; Hornsey, 2008: 206-207). Kişisel kimlik ben kimim sorusunun cevabı iken, sosyal kimlik biz kimiz sorusunun cevabıdır (Van Knippenberg ve Sleebos, 2006: 572). Tajfel (1982: 24) sosyal kimliği, “kişinin bir gruba üyeliğinden ve bu üyeliğe yüklediği duygusal ve değersel anlamdan kaynaklanan benlik kavramının bir parçası” olarak tanımlamıştır.

Araştırmacılar kişinin bir iç grubun parçası olması ile ilgili üç zihinsel süreçten bahsetmişlerdir (Tajfel ve Turner, 1979; Ellemers, De Gilder ve Haslam, 2004): sosyal sınıflandırma, sosyal karşılaştırma ve sosyal özdeşleşme. *Sosyal sınıflandırma*: kişilerin sosyal çevreyi anlamlandırmak için kendisini ve diğer insanları sınıflandırmasını ifade etmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 40-42). Sosyal sınıflandırma, sosyal kimlik olayını açıklayan sosyo-bilişsel süreçlerden biridir. Bireyler kendilerini ve diğerlerini çeşitli sosyal grupların üyesi olarak sınıflandırma eğilimindedirler. Örneğin: birey diğer insanları siyah, beyaz, Müslüman, Hıristiyan gibi kategorilere ayırmaktadır (Hogg, Terry ve White, 1995: 260-262; Cragun ve Cragun, 2006: 71-72). *Sosyal grup*: aynı sosyal grubun üyeleri olarak kendilerini algılayan bireylerin toplamını ifade eder. Bu nedenle, grup üyeliği için gerekli kriter, gruplar arası etkileşimin sıklığı veya bağımsız amaçlar değil, bireyin kendisini veya diğerlerinin onu bir grubun üyesi olarak tanımlamasıdır. Sosyal sınıflandırma, sadece benzerlik ve farklılıklar sonucunda bireylerin sosyal çevreyi sınıflandırmasına değil, aynı zamanda kendilerini ve diğerlerini tanımlamalarına imkan verir ve bireylerin kendilerini bir sosyal grup içerisinde konumlandıklarını sağlar (Tajfel ve Turner, 1979: 40).

Sosyal özdeşleşme: kişinin kendisini sınıflandırdığı grubun kimliğini benimsemesini ve kimlik ile özdeşleşmesini ifade etmektedir. Özdeşleşme benzerlik ve farklılıkların bir sonucu olarak oluşmaktadır. Kişinin tutum ve değerleri ile diğer grup üyelerinin tutum ve değerleri arasındaki uyum ya da benzerlik özdeşleşmeyi artırmaktadır (Cragun ve Cragun, 2006: 71-72). Sosyal özdeşleşme, kişinin bir grup ile birlik olma ya da o gruba ait olma algısıdır. Örneğin bir kadın kendisini sınıflandırdığı gerçek ve sembolik grup açısından tanımlayabilir (ben bir Kanadalıyım, ben bir kadınum). Bu açıdan kadın grubunun kaderini kendi kaderi olarak algılar (Ashforth ve Mael, 1989: 20). Örnek ile devam edilecek olursa, kendisini Kanadalı olarak tanımlayan kadının kaderi Kanada'nın kaderi ile ortaktır. Kanada bir gemi olarak düşünülürse, Kanada'da batarsa ben de batırım algısı kadın ile ülkesi arasındaki özdeşleşmeyi göstermektedir.

Sosyal karşılaştırma: kişinin özdeşleştiği grubu diğer gruplar ile kıyaslamasını ifade etmektedir. Sosyal kimlikler sadece tanımlanmaz aynı zamanda karşılaştırılır. Gruplar arası karşılaştırma

sürecinde, kısmen sosyal kimliğe dayalı olarak olumlu benlik saygısına ulaşmak için kişiler dış gruplarca olumlu olarak değerlendirilen sosyal gruplar içerisinde kendini konumlandırmaya çalışırlar (Trepte, 2006: 258; Hogg, 2001: 186-188). Bu nedenle kişi kendi grubu ve diğer gruplar arasında ayırt edici unsurlar arar. İç grup için olumlu ayırt edici özellikler grup üyeleri için olumlu bir sosyal kimliğe işaret eder (Hogg, Abrams, Otten ve Hinkle, 2004: 256). Karşılaştırma sonucunda, eğer grubun sosyal kimliği kişiyi tatmin etmez ise, kişinin grup üyeliğinin sona ermesi muhtemeldir (Cragun ve Cragun, 2006: 71-72). Fakat kişi grubuna yönelik aidiyeti bitene veya grupta kalma mecburiyeti sona erene kadar, grubuna ait kötü yanları değil olumlu yanları vurgular. Bu iç grup kayırmacılığının temel nedeni: kişinin grubuna yönelik yapılacak kötü değerlendirmelerin, kendisini de ilgilendirdiğini (ortak kader algısı) düşünmesidir (Tajfel ve Turner, 1979: 42-44).

Sosyal kimlik teorisi ve benlik sınıflandırma teorisi müşterek olarak sosyal kimlik olgusunu açıklamaktadır. Bu iki teori özdeşleşme yapısını kavramsallaştırılmasında ve sosyal kimliğin nasıl geliştiğini anlamada verimli bir teorik temel öne sürmüştür (Van Dick, 2004:174). Sosyal kimlik teorisi (Tajfel ve Turner, 1979) sosyal benlik, grup süreçleri ve grupları arası ilişkileri açıklamak için oluşturulmuştur. Benlik sınıflandırma teorisi (Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell, 1987), ise sosyal kimlik teorisinin bir uzantısı ve detaydır. Grup içi davranışların temeli olarak sınıflandırma sürecini ayrıntılı olarak tartışmaktadır. İki teori farklı odak ve vurgulara sahip olmasına rağmen, çok sayıda ortak varsayımı paylaşır ve aynı ideolojik perspektife sahiptir (Hornsey, 2008: 207-208).

Benlik sınıflandırma teorisi bireylerin kendilerini üç farklı seviyede sınıflandırdıklarını ve kıyasladıklarını belirtir (Van Dick, Wagner, Stellmacher, Christ ve Tissington 2005: 191): 1) insan olarak bir üst seviyede (diğer türler ile karşılaştırdığında-insan kimliği), 2) birey olarak bir alt seviyede (kendisini diğer insanlar ile kıyaslar-kişisel kimlik), 3) bir sosyal grubun üyesi olarak orta seviyede (kendi grubunu diğer gruplar ile kıyaslar- sosyal kimlik). Benlik tanımlama seviyeleri arasında işlevsel bir düşmanlık olduğu varsayılır. Bir seviye daha belirgin oldukça diğer seviyeler daha az belirgin hale gelir. İnsanların erişebileceği sosyal kimlikler göz önüne alındığında, herhangi bir bağlamda hangi özel kimliğin sınıflandırma için temel olacağı aşağıda açıklanmıştır (Hornsey, 2008: 208). Benlik sınıflandırma teorisine göre, sınıflandırma hem özdeşleşmenin hem de belirginliğin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Özdeşleşme, kişinin sosyal sınıf içerisine girme derecesini ve sosyal sınıfın kişinin kimliği ile olan ilişkisini ifade eder (Van Dick ve diğerleri, 2005: 191), ve belirginlik, erişilebilirlik ve uyum kavramları üzerinde durur. Eğer sınıf ayrımı; a) algılanan gruplar arası farklılıkları maksimize ederse, b) grup için farklılıkları minimize ederse ve grup üyeliği bireyin beklentileri ile uyumlu ise birey ve örgüt arasındaki daha yüksek seviyede bir uyum oluşur. Ayrıca sınıflar önemli ve değerli olarak görülürse ulaşılabilir olur (Hornsey, 2008: 208). Uyum ve erişilebilirlik grubu belirgin hale getirir ve kişinin benlik sınıflandırmasında belirleyici olur.

Benlik sınıflandırma teorisinin diğer bir temel kavramı kişiliksizleşmedir. Kişiliksizleşme bireyin nasıl bir grup ile özdeş hale geldiğini açıklaması açısından önemlidir (Hornsey, Dwyer, Oei ve Dingle, 2009: 274). Paylaşılan sosyal kimlik belirgin olduğu zaman, kişisel benlik algısı kişiliksizleşme eğiliminde olur. Yani bireyler kendilerini daha az kişisel kimlikleri ile tanımlarken, daha fazla sosyal kimlikleriyle tanımlarlar. Örneğin bir kişi kendisini kadın değil de erkek olarak sınıflandırdığı (biz algısı) zaman, diğer erkekler ile benzerliğini (diğer erkekler ile şahsa özgü kişisel farklılıkları azaltma) ve kadınlardan farklılığını vurgulama eğiliminde olur (Turner vd., 1994: 455). Kişi kendini bir grup ile sınıflandırdığı zaman, algısal ve davranışsal olarak grup üyesi olur ve kişiliksizleşir. Kişiliksizleşme, sosyal kimliğin belirginleşmesi sonucu, kişisel kimliğin giderek görünmez hale gelmesini ifade eder. Kişiliksizleşme ilk bakışta, olumsuz bir anlama sahip (birey olmaktan çıkma, insanlıktan

uzaklaşma) olarak görülebilir. Fakat olumsuz bir anlam taşımaz. Burada kimliğin boyutunun durumsal olarak değişimi söz konusudur. Yani, birey bazı şartlardan (gruplar arası çatışma, ayrımcılık) daha çok etkilenir ve kişisel olarak hareket etmek yerine bir grubun üyesi olarak hareket etmeye başlar (Demirtaş, 2003: 131). Kişisizleşme ben kavramının biz kavramına dönüşmesidir (Brewer, 1991: 476).

Örgütsel Özdeşleşme

Örgütsel özdeşleşmeye yönelik geliştirilen tanımları: erken kavramsallaştırmalar (Foote, 1951; Kelman, 1958; Brown, 1969; Patchen, 1970; Lee, 1971; Hall, Schneider ve Nygren 1970; Cheney ve Tompkins, 1987; Cheney, 1982), ve sosyal kimlik teorisi çerçevesinde geliştirilen kavramsallaştırma olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür (Ashforth ve Mael, 1989). Sosyal kimlik teorisinin, örgütsel özdeşleşmeyi daha iyi açıkladığı bilinmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada örgütsel özdeşleşme sosyal kimlik teorisi açısından ele alınmaktadır.

Sosyal kimlik teorisi, etnik ön yargı, sosyal gruplar arasında ayrımcılık, gruplar arası düşmanlık ve grup içi dayanışma gibi olayları açıklayan son derece verimli bir teoridir. Teorinin kullanım alanı Ashforth ve Mael'in (1989) öncü araştırması ile örgütsel araştırmalara da uzanmıştır (Gautam ve diğerleri, 2004; Van Dick, 2004). Ashforth ve Mael (1989) örgütsel özdeşleşmeyi, sosyal özdeşleşmenin spesifik bir formu olarak değerlendirmiştir. Sosyal özdeşleşme, "bazı insan grupları ile birlik olma ya da o insan grubuna ait olma algısını" ifade ederken (Ashforth ve Mael, 1989: 21), onun özel bir formu olan örgütsel özdeşleşme ise "kişinin bir örgüt ile birlik olma ya da o örgüte ait olma algısını ve örgütün başarı ve başarısızlığını kendi başarı ve başarısızlığı olarak görme deneyimini" ifade etmektedir (Mael ve Ashforth, 1992: 103). Özdeşleşme kişinin kimliği ile örgütün kimliğinin birleşmesi ve kişinin kendi kimliğini kısmen kaybederek kimiksizleşmesidir (Lee, Park ve Koo, 2015: 1050). Örgütsel özdeşleşmenin sosyal özdeşleşmenin spesifik bir formu olarak görülmesinin altında yatan temel varsayımı şöyle açıklamak mümkündür: kişi nasıl kendisini bir grup ile tanımlıyorsa (sosyal özdeşleşme), aynı şekilde herhangi bir örgüt ile de tanımlayabilir (örgütsel özdeşleşme). Kişinin ait olduğu grup kişinin kim olduğu hakkında nasıl kısmen bilgi veriyorsa, aynı şekilde örgütte kişinin kim olduğu hakkında kısmen bilgi verebilir. Ashforth ve Mael (1989) örgütsel özdeşleşmenin bilişsel boyutuna odaklanmışlardır. Özdeşleşme birey ve örgüt arasındaki bilişsel bağ ile ilişkilidir. Bu açıdan birey örgütün bir parçası, bir üyesi olduğunu bilmektedir. Bireyin örgütün başarısı ve başarısızlığını kendi başarı ve başarısızlığı gibi görmesinin temel sebebi kendisini örgütün bir üyesi olarak tanımlamasıdır. Bu durum bir nevi kader ortaklığını (intertwined with the fate of the group) ifade etmektedir (Mael ve Ashforth, 1992: 103-105).

Özdeşleşmenin Boyutları ve Odakları

Örgütsel bağlamda özdeşleşmeyi analiz etmek için özdeşleşmenin farklı yönlerini ayrı ayrı incelemek gerekmektedir. Özdeşleşmenin iki ayrı yönü bulunmaktadır: *özdeşleşmenin boyutları ve özdeşleşmenin odakları*. Kavramın teorik yapısını akıcı bir şekilde açıklamak için ilk olarak özdeşleşmenin boyutlarına değinmekte yarar vardır (Van Dick, 2004: 181). Tajfel (1982: 24) sosyal kimliği, "kişinin bir gruba üye olma bilgisinden ve bu üyeliğe yüklediği duygusal ve değersel anlamdan doğan benlik kavramının bir parçası" olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre, sosyal kimlik üç boyuta ayrılabilir. 1) belirli bir grubun üyesi olmanın bilgisini ifade eden bilişsel boyut, 2) gruba yönelik duygusal ilgiyi ifade eden duygusal boyut, 3) iç ve dış gruplarca örgüte verilen değer çağrışımlarını ifade eden değerlendirici boyut (Van Dick, 2004: 181). Ayrıca bu boyutlara ek olarak, kişinin örgüt lehinde davranışlar göstermesini ifade eden davranışsal özdeşleşmenin dördüncü boyut olarak eklenebileceği belirtilmiştir (Van Dick, 2001; Van Dick, Wagner, Stellmacher ve Christ, 2004; Gautam ve diğerleri, 2004). Van Dick (2001) ortaya koyduğu entegre modelde bu üç boyutun birbiri ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Modele göre, birey ilk olarak kendini örgütün bir üyesi olarak görür (bilişsel boyut), eğer bilişsel özdeşleşme oluşursa, diğer boyutlar devreye girer ve birey kendini duygusal, değerlendirici ve davranışsal açıdan örgüt ile tanımlar. Boyutlar arasındaki ilişki şöyle işlemektedir; birey kendini bir örgütün üyesi olarak görür ve daha sonra örgütün dış kesimler tarafından olumlu değerlendirildiğini gözlemler ise duygusal özdeşleşmesi artar. Bunu takiben örgüte yönelik duygusal tutum, davranışsal özdeşleşmeyi artırır (Van Dick, 2001: 272).

Özdeşleşmenin değişik odakları benlik sınıflandırma teorisi temelinde açıklanmaktadır. Bu teoriye göre, bireyler kendilerini kişisel seviyede, grup üyesi olarak grup seviyesinde, diğer türlere kıyasla insani seviyesinde sınıflandırabilirler (Van Dick ve diğerleri, 2005: 191). Benlik sınıflandırma seviyesi, bağlamsal değişiklikler yolu ile belirgin hale gelebilir. Sınıflandırma, örgütsel özdeşleşme açısından ele alındığında, birey kendini kariyer ile tanımlayabilir (kişisel seviye), örgüt içerisindeki farklı bir alt birim ile tanımlayabilir- sosyal seviye- (çalışma birimi, departman), bir bütün olarak örgütü ile birlikte tanımlayabilir. Daha açık bir anlatımla, kişi sadece örgütü ile değil, aynı zamanda örgüt içi gruplar ve kariyeriyle hatta mesleği ile özdeşleşebilir (Van Dick ve diğerleri, 2004: 172).

Örgütsel Özdeşleşme ve Örgütsel Bağlılık

Örgütsel özdeşleşme ile örgütsel bağlılık bazı açılardan birbirine benzerdir. Bu nedenle iki kavram arasındaki farklılıklara değinmekte yarar bulunmaktadır. Bağlılık ve özdeşleşme farklı mekanizmalar yolu ile gelişir. Özdeşleşme, algılanan benzerlik ve ortak kader algısına temelinde gelişirken, bağlılık daha çok sosyal değişim temelinde gelişir (Cole ve Bruch, 2006: 589). Van Knippenberg ve Sleebos (2006) bu farklılığın nedenini detaylandırmıştır: bağlılık, kişi ve örgüt arasındaki ilişkileri psikolojik olarak iki ayrı varlık arasındaki ilişkiler olarak görürken, özdeşleşme birey ve örgütü ayrı varlıklar olarak değil, içe içe geçmiş, teklik duygusu sahip varlıkları olarak görür. Yani örgüt bireyin benlik kavramına dahil olur. Sosyal değişim yaklaşımı, iki ayrı varlık arasındaki karşılıklı çıkar paylaşımı ifade eder. Buna göre bağlılık, özdeşleşmeden daha çok birey ve örgüt arasındaki sosyal değişim ilişkilerinin kalitesine bağlıdır (Van Knippenberg ve Sleebos, 2006: 573-574).

Sonuç

Sosyal kimlik teorisi grup üyeliği, grup süreçleri ve gruplar arası ilişkilerin sosyal psikolojik bir analizidir (Hogg ve Reid, 2006). Teorinin temelleri ilk olarak 1970'li yılların başında Henri Tajfel tarafından geliştirilmiştir ve o zamandan beri, sosyal psikolojinin benlik ve grup arasındaki ilişkileri açıklayan en etkili teorilerinden biri olarak görülmektedir (Hogg, 2006). Sosyal kimlik teorisi, kişinin kendisini bir sosyal grup ile tanımlaması, derin aitlik hissetmesi ve bunun sonucunda ait hissettiği sosyal kimliği benliğinin bir parçası haline getirmesi fikrine dayanmaktadır (Tajfel, 1978; 1982). Teoriye göre, kişi kendisini bir gruba ile sınıflandırdığı zaman, giderek kendi kimliğini kaybederek grubun kimliği ile kendisini tanımlamaktadır (Hornsey, Dwyer, Oei ve Dingle, 2009). Diğer bir ifadeyle ben kavramı yerini biz kavramına bırakmakta, kişinin kaderi kendisini ait hissettiği grubun kaderiyle ortak olmaktadır (Turner, Oakes, Haslam ve McGarty 1994).

Araştırmacılar kişinin bir iç grubun parçası olması ile ilgili üç zihinsel süreçten bahsetmişlerdir (Tajfel ve Turner, 1979; Ellemers, De Gilder ve Haslam, 2004). *Sosyal sınıflandırma*: kişilerin sosyal çevreyi anlamlandırmak için kendisini ve diğer insanları sınıflandırmasını ifade etmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 40-42). Örneğin: Galatasaraylılar- Fenerbahçeliler, Müslümanlar-Yahudiler. *Sosyal özdeşleşme*: kişinin kendisini sınıflandırdığı grubun kimliğini benimsemesini ve kimlik ile özdeşleşmesini ifade etmektedir (Cragun ve Cragun, 2006: 71-72). Örneğin: Galatasaray'a yapılan hakaret bana yapılmıştır, yenilgisi benim yenilgim, galibiyeti,

benim galibiyetimidir anlayışı sosyal özdeşleşmeyi ifade etmektedir. *Sosyal karşılaştırma*: kişinin özdeşleştiği grubu diğer gruplar ile kıyaslamasını ifade etmektedir. Sosyal kimlikler sadece tanımlanmaz aynı zamanda karşılaştırılır. Gruplar arası karşılaştırma sürecinde, kısmen sosyal kimliğe dayalı olarak olumlu benlik saygısına ulaşmak için kişiler dış gruplarca olumlu olarak değerlendirilen sosyal gruplar içerisinde kendilerini konumlandırmaya çalışırlar (Trepte, 2006: 258; Hogg, 2001: 186-188).

Yukarıda bahsedilen üç zihinsel süreçten sosyal özdeşleşme, örgütsel özdeşleşmeye teorik temel sağlamaktadır. Örgütsel özdeşleşme, sosyal özdeşleşmenin spesifik bir formudur. Sosyal özdeşleşme, “bazı insan grupları ile birlik olma ya da o insan grubuna ait olma algısını” ifade ederken (Ashforth ve Mael, 1989: 21), örgütsel özdeşleşme ise “kişinin bir örgüt ile birlik olma ya da o örgüte ait olma algısını ve örgütün başarı ve başarısızlığını kendi başarı ve başarısızlığı olarak görme deneyimini” ifade etmektedir (Mael ve Ashforth, 1992: 103). Özdeşleşme kişinin kimliği ile örgütün kimliğinin birleşmesi ve kişinin kendi kimliğini kısmen kaybederek kimliksizleşmesidir (Lee, Park ve Koo, 2015: 1050).

Ulusal yazında pek çok kavramın altından yatan teorik kurgu açıklanmaksızın, uyarlanan bir ölçek yardımıyla araştırmalara konu edildiği ifade edilmektedir (Özen, 2000; Erdem, 2009; Akın ve Sezerel, 2016). Yönetim ve örgüt alanında çalışan araştırmacılar olguları açıklamak için geliştirilmiş veya değişik bilim dallarından adapte edilmiş kuramları bilmeleri ve araştırmalarında kullanmaları gerekmektedir (Özen, 2002). Örneğin X değişkenin hangi kurama dayalı olarak Y değişkenini etkilediği mutlaka açıklanmalıdır. Bu derleme çalışmasında örgütsel özdeşleşmenin sosyal kimlik teorisi açısından teorik temellerini açıklanarak yukarıdaki bahse onu edilen sorunun çözümüne küçük bir katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu amaca matuf olarak, sosyal kimlik teorisinin ilkeleri açıklanmış, teorisinin örgütsel özdeşleşmeye nasıl bir teorik temel sağladığını ortaya koyulmuş, özdeşleşmenin odakları ve boyutları incelenmiş ve son olarak kavramın örgütsel bağlılık ile ne tür bir farklılığa sahip olduğuna kısaca değinilmiştir. Her ne kadar batı ülkelerinde yapılan araştırmalar örgütsel özdeşleşme ve örgütsel bağlılık arasındaki farklılıkları amprik olarak ortaya koymuş olsada (örn: Van Knippenberg ve Sleebos 2006), farklı bir kültürel bağlam olan Türkiye’de iki kavram arasındaki farklılıkların amprik olarak incelenmesi gelecek araştırmalara tavsiye edilmektedir.

Kaynakça

- Akın, M. H. ve Sezerel, H. (2015). Öykünme ve özgünlük alanındaki liderlik araştırmaları üzerine eleştirel bir inceleme, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2) 715-732.
- Albert, S., Ashforth, B. E. and Dutton, J. E. (2000). Organizational identity and identification: Charting new waters and building new bridges. *Academy of Management Review*, 25(1), 13-17.
- Ashforth, B. E. and Mael, F. (1989). Social identity theory and the organization. *Academy of Management Review*, 14(1), 20-39.
- Brewer, M. B. (1991). The social self: On being the same and different at the same time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(5), 475-482.
- Brown, M. E. (1969). Identification and some conditions of organizational involvement. *Administrative Science Quarterly*, 3(14) 346-355.
- Cheney, G. (1982). *Organisational identification as a process and product: a field study*. Unpublished master’s thesis, Purdue University, Indiana

- Cheney, G. and Tompkins, P. K. (1987). Coming to terms with organizational identification and commitment. *Central States Speech Journal*, 38(1), 1-15.
- Cole, M. S. and Bruch, H. (2006). Organizational identity strength, identification, and commitment and their relationships to turnover intention: Does organizational hierarchy matter? *Journal of Organizational Behavior*, 27(5), 585-605.
- Cragun, R. and Cragun, D. (2006). *Introduction to sociology*. Blacksleet River.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal kimlik kuramı, temel kavram ve varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Ellemers, N., De Gilder, D. and Haslam, S. A. (2004). Motivating individuals and groups at work: A social identity perspective on leadership and group performance. *Academy of Management Review*, 29(3), 459-478.
- Erdem, F. (2009). Örgütsel davranış araştırmalarında niş alanlar nasıl belirleniyor? Ulusal yönetim ve organizasyon kongresi yazını üzerine kısa bir değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 65- 78.
- Foot, N. N. (1951). Identification as the basis for a theory of motivation. *American Sociological Review*, 16(1), 14-21.
- Gautam, T., Van Dick, R. and Wagner, U. (2004). Organizational identification and organizational commitment: Distinct aspects of two related concepts. *Asian Journal of Social Psychology*, 7(3), 301-315.
- Hall, D. T., Schneider, B. and Nygren, H. T.. (1970). Personal factors in organizational identification. *Administrative Science Quarterly*, 15(2), 176-190.
- Hogg, M. A. (2001). A social identity theory of leadership. *Personality and Social Psychology Review*, 5(3), 184-200.
- Hogg, M. A. (2006). Social identity theory. In P. J. Burke (Ed.), *Contemporary social psychological theories* (Vol. 13, pp. 111-1369). Stanford, CA: Stanford University Press
- Hogg, M. A. and Reid, S. A. (2006). Social identity, self-categorization, and the communication of group norms. *Communication theory*, 16(1), 7-30.
- Hogg, M. A. and Terry, D. I. (2000). Social identity and self-categorization processes in organizational contexts. *Academy of Management Review*, 25(1), 121-140.
- Hogg, M. A., Abrams, D., Otten, S. and Hinkle, S. (2004). The social identity perspective intergroup relations, self-conception, and small groups. *Small Group Research*, 35(3), 246-276.
- Hogg, M. A., Terry, D. J., & White, K. M. (1995). A tale of two theories: A critical comparison of identity theory with social identity theory. *Social Psychology Quarterly*, 58(4) 255-269.
- Hornsey, M. J. (2008). Social identity theory and self-categorization theory: A historical review. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(1), 204-222.
- Hornsey, M. J., Dwyer, L., Oei, T. P. and Dingle, G. A. (2009). Group processes and outcomes in group psychotherapy: Is it time to let go of "cohesiveness"? *International Journal of Group Psychotherapy*, 59(2), 267-278.
- Kelman, H. C. (1958). Compliance, identification, and internalization: Three processes of attitude change. *Journal of Conflict Resolution*, 2(1) 51-60.

- Lee, E. S., Park, T. Y. and Koo, B. (2015). Identifying organizational identification as a basis for attitudes and behaviors: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 141(5), 1049-1080.
- Lee, S. M. (1971). An empirical analysis of organizational identification. *Academy of Management Journal*, 14(2), 213-226.
- Mael, F. and Ashforth, B. E. (1992). Alumni and their alma mater: A partial test of the reformulated model of organizational identification. *Journal of Organizational Behavior*, 13(2), 103-123.
- Özen, Ş. (2000). Türk yönetim/organizasyon yazınında yöntem sorunu: Kongre bildirimleri üzerine bir inceleme. *DAÜ Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 89-118.
- Özen, Ş. (2002). Türkiye'deki örgütler/yönetim araştırmalarında törenselleşme sorunu. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 5-31.
- Patchen, M. (1970). *Participation, achievement, and involvement on the job*. New Jersey: Prentice Hall.
- Scott, C. R. (2007). Communication and social identity theory: Existing and potential connections in organizational identification research. *Communication Studies*, 58(2), 123-138.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge: CUP Archive.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge: CUP Archive.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33(1), 1-39.
- Tajfel, H. (Ed.). (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. London: Academic Press.
- Tajfel, H. and Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin and S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Monterey, CA: Brooks-Cole, 33-47.
- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P. and Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149-178.
- Trepte, S. (2006) Social identity theory. In Bryant, J., Vorderer, P. (Eds), *Psychology of Entertainment*, New York: Routledge, pp. 255-271.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. and Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford: Blackwell.
- Turner, J. C., Oakes, P. J., Haslam, S. A. and McGarty, C. (1994). Self and collective: Cognition and social context. *Personality and social psychology bulletin*, 20, 454-454.
- Van Dick, R. (2001). Identification in organizational contexts: Linking theory and research from social and organizational psychology. *International Journal of Management Reviews*, 3(4), 265-283.
- Van Dick, R. (2004). *My job is my castle: Identification in organizational contexts*. In Cooper, C. L. and Robertson, I. T. (Eds.). *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, (Vol. 19). Chichester, UK: John Wiley & Sons, 171-204.

Van Dick, R. (2004). *My job is my castle: Identification in organizational contexts*. In Cooper, C. L. and Robertson, I. T. (Eds.). *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, (Vol. 19). Chichester, UK: John Wiley & Sons, 171-204.

Van Dick, R., Wagner, U., Stellmacher, J. and Christ, O. (2004). The utility of a broader conceptualization of organizational identification: Which aspects really matter?. *Journal of Occupational and Organizational psychology*, 77(2), 171-191.

Van Dick, R., Wagner, U., Stellmacher, J., Christ, O. and Tissington, P. A. (2005). To be (long) or not to be (long): Social identification in organizational contexts. *Genetic, Social, And General Psychology Monographs*, 131(3), 189-218.

Van Knippenberg, D. and Sleebos, E. (2006). Organizational identification versus organizational commitment: self-definition, social exchange, and job attitudes. *Journal of Organizational Behavior*, 27(5), 571-584.